

HET LANDSCHAP BUITEN DE DEUR

REGIONALE LANDSCHAPPEN EN HUN ROL

Na Dijleland en Noord-Hageland werd in Oost-Brabant recent ook het Regionaal Landschap Zuid-Hageland opgestart. Het bedrag dat de Vlaamse, provinciale, gemeentelijke en in toenemende mate ook de Europese overheden erin investeren, is aanzienlijk. Waarom doen we dit eigenlijk als gemeenschap? Omdat onze landschappen het waard zijn. Dat brengt ons natuurlijk onmiddellijk bij de vraag: wat is dat waard, landschappen zoals we die vinden in het Hageland, Haspengouw en de Dijlevallei?

Wat is een landschap waard?

Wetenschappers zijn deze dagen wereldwijd druk in de weer met modellen om de waarde van natuurlijke systemen en biodiversiteit te kwantificeren om zo natuur en biodiversiteit een plaats te geven in een model van wereldwijde duurzame ontwikkeling. Landschappen met de natuur en het erfgoed die ze herbergen, zijn nog moeilijker te waarderen. Een snelle praktische kijk op het belang van onze landschappen krijg je echter door eens te googlen met de termen, Haspengouw, landschap en natuur (dat leverde mij zo'n 11000 artikels op) en daarna Haspengouw door Hageland te vervangen (8980 artikels). De titels van die artikels alleen al geven een zeer goed beeld van de waarde van die landschappen vanuit verschillende invalshoeken.

De eerste invalshoek in die artikels is **de intrinsieke waarde van de biodiversiteit en het geschiedkundig erfgoed** dat in deze landschappen vevat zit. Oost-Brabant heeft naar Vlaamse normen nog relatief ongeschonden toplandschappen behouden met een sterk eigen karakter. De grote en kleinere natuurgebieden herbergen een verrassend rijke natuur. In de open landbouwgebieden van Haspengouw komen nog belangrijke populaties voor van veldleeuwerik, grauwe gors, geelgors en vele andere soorten van het buitengebied. En het zijn juist die vroeger zo gewone soorten van het platteland die Vlaanderen snel aan het verliezen is, met voor sommige soorten een afname van 90% op slechts 25 jaar tijd. De Oost-Brabantse landschappen vertellen ook over

Landschap uit het Hageland: Hermansheuvel in Bekkevoort. Foto Luc Vervoort

Muggenberg in Zoutleeuw. Foto Luc Vervoort

N DE NATUURGEBIEDEN

Lieven De Schampelaere

Holle weg te Opvelp. Foto Rik Convents

een rijke geschiedenis. Sommige van de Haspengouwse holle wegen dateren van de landbouwontginningen uit de Romeinse tijd, en de verhalen van Ernest Claes zijn slechts denkbaar in het theater van het Hagelandse landschap. Alhoewel ze geen musea zijn, houden we in een landschap voor een stuk onze gemeenschappelijke geschiedenis vast. Een essentiële opdracht is dan ook dat we als goede rentmeesters die landschappen gebruiken zodat ze ook voor de volgende generaties hun waarde

behouden. Om het in termen van de beurs te zeggen: we dienen ons dividenden uit te betalen uit de opbrengsten van die landschappen en de natuurlijke systemen die ze herbergen, maar het kapitaal, dat wil zeggen het landschap zelf, mogen we daarvoor niet opgebruiken, we moeten het eerder versterken.

De tweede invalshoek is **de sociale waarde**. In Natuurpunt-terminologie zouden we dit 'natuur voor iedereen' noemen: heel veel mensen genieten van onze landschappen. Dat blijkt uit de talloze verslagen van natuurkijkers, de fotogalerijen van de natuurfotografen, de enthousiaste rapporten van allerlei wandelclubs, de beschrijvingen van wandelingen op het seniorennet en de specifieke routes uitgestippeld door clubs van motorrijders en mountainbikers. In deze tijd hebben velen natuur en mooie landschappen werkelijk nodig om zich goed te voelen.

De laatste invalshoek is dan **de economische waarde**: de toeristische diensten uit de regio gebruiken deze landschappen zonder uitzondering als een uithangbord. Het landschap wordt daarbij een essentieel deel van de streekidentiteit en een krachtig element om de merken Hageland en Haspengouw te versterken. Sociologisch

Steilrand in Everberg. Foto Luc Vervoort

Haspengouws landschap te Hoegaarden. Foto Jules Robijns

*Een van de zeldzaam resterende hagen in het landbouwgebied.
Foto Jules Robijns*

onderzoek op Vlaams niveau leerde hoe belangrijk de aanwezigheid van natuur en landschap voor de inwoners van een streek is en een meerwaarde geeft om in die regio te wonen en te werken. De component 'belevingseconomie' wordt in de economie steeds groter en natuur en landschap vormen dan ook een steeds belangrijker wordend onderdeel van de economische infrastructuur van een streek.

Onze Oost-Brabantse landschappen hebben zo samengevat een grote intrinsieke, sociale en een economische waarde. Het is de taak van de Regionale Landschappen die waarde mee ten volle te realiseren.

Rol van de Regionale Landschappen

Vooreerst doet een Regionaal Landschap dat door de regio als merk te promoten. Maar een streek kan maar zinnig gepromoot worden als er ook inhoud is: er moet wat, en liefst heel veel te 'beleven' vallen.

De Oost-Brabantse natuurgebieden zijn nu al een belangrijke bron van belevenissen en zo van grote waarde. De hoge aantallen bezoekers van Het Vinne, het Meerdaalwoud en de Dijlevallei maar ook van de vele kleinere natuurgebieden bewijzen dit, en in de nabije toekomst zal dat ook in Averbode Bos & Heide niet anders zijn. In

De grote uitdaging van de Regionale Landschappen ligt in de 47 % van Vlaanderen dat landbouwgebied is en waarvan het landschap en de biodiversiteit dringend versterkt moeten worden. Foto Rik Convents

*Bermen hebben het hard te verduren. Veelal worden ze omgeploegd of doodgespoten. Nochtans zorgen ze voor biodiversiteit en gaan ze erosie tegen.
Foto Rik Convents*

de grotere natuurgebieden ontstaan kansen voor wat ruigere natuur met een nog hogere belevingswaarde en met soorten die een breed publiek aanspreken. De bevers en de langdurig pleisterende visarenden in de Dijlevallei zijn daarvan maar enkele voorbeelden. Er zijn nog meer kansen voor dergelijke natuurgebieden in de valleien van de Demer en de Gete. Die grotere natuurgebieden en de netwerken van kleinere bieden een perspectief om op termijn tot een robuuste natuurinfrastructuur in Oost-Brabant te komen met populaties van planten en dieren die tegen een stootje kunnen.

Het inrichten en beheren van deze natuurgebieden gebeurt door de overheid en terreinbeherende verenigingen. Uiteraard moeten Regionale Landschappen de natuurgebieden meenemen in de promotie van de streek, maar het zou een vergissing zijn dat zij zich daar al te exclusief zouden op richten.

De grote uitdaging, en de taak die zij alleen kunnen opnemen, ligt immers in de 47% van Vlaanderen dat landbouwgebied is en het overige platteland. Daar staat zowel het landschap als de plattelandsnatuur onder enorme druk en de belevingswaarde is er dikwijls sterk gedaald. Grote delen van Vlaanderen kunnen intussen nauwelijks nog als landschap worden omschreven. Zeker in regio's zoals Oost-Brabant, waar nog wel kansen zijn voor toplandschappen, moeten de Regionale Landschappen hun rol opnemen als bruggenbouwers tussen de overheid, landbouw, paardenbezitters, jagerij, bosgroepen, kerkfabrieken, privé-eigenaren en natuurverenigingen om landschappen en de biodiversiteit die ze kunnen herbergen duurzaam te realiseren en het landschap terug aan te kleden. Mooiere landschappen waarin veel te beleven valt en waarin alle partijen proberen biodiversiteit binnen hun gewone activiteiten een kans te geven, dat is het doel.

Om dat te realiseren is het nodig om met de landbouw, een essentiële drager van het landschap in Oost-Brabant - en dat willen we zo houden -, tot een werkend kader van verweving in het agrarisch gebied te komen. Ons discussiemodel van verweving in een voor efficiënte landbouw ingericht gebied omvat twee componenten. Vooreerst is er de nood aan een vaste landschaps-, natuur- en erosiebestrijdingsinfrastructuur (een orde-grootte van 7% lijkt daarbij realistisch) die het landschap

Holle wegen hebben niet alleen een historische betekenis – veelal zijn ze eeuwenoud en getuigen ze van het landgebruik – ze maken mee de overleving mogelijk van heel wat soorten in het landbouwgebied. Foto Rik Convents

bepaalt. Te bekijken valt in welke mate individuele landbouwers interesse blijven hebben in deze percelen en of het in publiek domein nemen van die stroken niet meer aangewezen is. Die vaste infrastructuur kan dan worden aangevuld met allerlei effectieve maatregelen die tijdelijk zijn (gorzenakkers, veldleeuwerikenvlakjes) en dus jaarlijks op andere percelen kunnen plaatsvinden. Het principe moet daarbij zijn dat individuele landbouwers zich op vrijwillige basis inschakelen in deze maatregelen maar dat er op streekniveau wel duidelijke doelstellingen worden gedefinieerd.

Voor de Regionale Landschappen ligt hier een ruime taak. Vooreerst zouden we op termijn moeten komen tot werkelijke streekplannen waarin doelen en de instrumenten om ze te realiseren, worden vastgesteld: hoeveel veldleeuweriken willen we op de Haspengouwse plateaus en welke maatregelen zijn daarvoor nodig? Niet alles is planbaar maar de lijst van soorten en habitats waarvoor we doelen en instrumenten kunnen definiëren is lang: kerkuil, steenuil, boerenzwaluw, huiszwaluw, gierzwaluw, zwarte roodstaart, grauwe gors, geelgors, patrijs, blauwe en grauwe kiekendief, kamsalamander, vroedmeesterpad, eikelmuis, das, hamster, knautiabij, wasplaten, bermen met marjoleingrasland, hoogstambomgaarden, sleedoornstruweel, bufferstroken voor akkervogels enz.

Daarnaast hebben Regionale Landschappen ook een essentiële rol in het organiseren van het beheer van die ganse verwevingsinfrastructuur van overhoeken, bufferstroken, hagen, houtkanten, bermen aangevuld met tijdelijke maatregelen in het buitengebied. Natuur- en landschapsdoelen definiëren mag geen vrijblijvende oefening zijn en ze tegen de laagste prijs realiseren zal in de toekomst steeds belangrijker worden.

De financiering van deze verweving zal in toenemende mate moeten komen uit de verschuiving van de Euro-

pese landbouwsubsidies van peiler 1 (directe inkomenssteun) naar peiler 2 (subsidiën voor publieke diensten). Hier liggen mogelijkheden voor de agrobeheersgroepen die nu worden opgericht. Zonder twijfel ontstaan er daardoor naast de op voedsel (en in de toekomst energie-)productie gerichte landbouwbedrijven kansen voor nieuwe types van plattelandsondernemingen met activiteiten als landschapsbeheer, streekproducten en allerlei recreatieve diensten.

Als onze Regionale Landschappen samen met alle partners hierin slagen, dan kunnen we in Oost-Brabant inderdaad uitkijken naar verrijkte landschappen waarin we de verschillende invalshoeken van waarde ook werkelijk hebben gerealiseerd.

Kamwatersalamander, de grootste inheemse watersalamander is een bewoner van kleinschalige landschappen, en dus voor zijn voortbestaan afhankelijk van de kwaliteit van landschapselementen zoals poelen binnen het landbouwgebied. Foto VildaPhoto © Rollin Verlinde

